Posudek diplomové práce

Autor: Bc. Ondrej Zatroch, Th.B.
Název: *Interpretace Starého zákona v podmínkách postmoderny* (Praha 2012)
Vedoucí práce: Jiří Lukeš, Th.D. (katedra biblistiky)

Formální kritéria:
Slovensky psaná diplomová práce, předložená na katedře biblistiky HTF UK v Praze, odpovídá formálním kritériím stanoveným pro vypracování diplomových prací a obsahuje všechny náležitosti (včetně prohlášení studenta o samostatném vypracování a podpisu) nutné pro její přijetí.

Rozsah a struktura:
Předložená diplomová práce čítá celkem 125 stran, přičemž její textová část začíná na straně 6 a končí na straně 117. Vlastnímu textu předchází *Anotace* (s. 4) a *Obsah* (s. 5), rozsáhlý seznam užité literatury (z 99,9 % cizojazyčné) je na stranách 118-124, metodologicky zpracovaný *Úvod*, v němž autor nechává nahlédnout do svého „předporozumění", je na stranách 6-8.
Vlastní studie je rozčleněna do deseti kapitol s pododdíly (1. *Starý zákon a kritické myšlení*, 2. *W. Brueggemann – docenění a kritika postmodernismu*, 3. *Kanonické čtení Starého zákona*, 4. *M. Bachtin a jeho přínos k interpretaci Starého zákona*, 5. *Psychologický přístup*, 6. *Dopad feministické a generové kritiky na starozákonní bádání*, 7. *Izrael a „ti druzí"*, 8. *Výklad Starého zákona postavený na teologii osvobození*, 9. *Postkoloniální interpretace*, 10. *Etické bádání Starého zákona* /s. 9-115/) a *Závěrem* (s. 116-117). Obsáhlou bibliografii člení autor na *Biblické texty a překlady*, *Monografie*, *Sborníky a Články v periodikách*.

Jazyk a styl:
Jazyk práce je kultivovaný, autor využívá náležitě odbornou terminologii, je obeznámen se specifiky všech analyzovaných proudů, obsáhl jejich pojmový aparát, se kterým pracuje a užívá jej při formulaci stanovisek. Překlad anglických i hebrejských pojmů je adekvátní, formulace myšlenek je jasná a srozumitelná, na prezentované charakteristiky autorit navazuje autor vlastním hodnocením a kritickým zpracováním problému.

Obsah a stanoviska:
Autorův pracovní postup lze hodnotit jako logický, jednotlivé kroky na sebe volně navazují, zvolené interpretační proudy jsou vybrány uvážlivě a zdařile reprezentují situaci i způsoby tázání v oblasti biblické exegeze v době postmoderny. Tématika je zpracována komplexně, autor se drží tématu a závěry odpovídají sledovaným cílům. Autor je velmi otevřený vůči badatelské diskusi, vyjadřuje pochopení pro širokou oblast tázání a v její pestrosti hledá skutečné kvality. Z kritických úvah autora je patrné, že sám je již vyzrálým interpretem a věcně i trefně popisuje klady i rizika analyzovaných proudů. Týká se to rovněž historicko-kritické metody jako takové (s. 10-11), polemik s názorovým fundamentalismem (s. 12), kritické funkce teologie a úlohy kritického bádání, kde jde autor k jádru věci a ukazuje svou osobní zainteresovanost na věci.
V jednotlivých kapitolách práce autor nenabízí toliko deskripci vybraných interpretačních přístupů, ale řadu hermeneutických rozprav, které jsou ukotveny ve znalostech děl H.-G. Gadamera, R. Bultmanna, J.-F. Lyotarda, S. Croatta, U. Eca, T. Eagletona, P. Ricoeura, ale i významných systematických teologů (např. E. Jüngela, E. Schillebeeckxe, G. Gutiérreze, J. Moltmanna, K. Vanhoozera či J. H. Yodera). Díky tomu není práce uzavřena v izolovaném světě dílčích problémů exegeze Starého zákona, v jednotlivých přístupech nebo názorech, ale vytváří komplexní mozaiku, z níž jsou patné návaznosti, souvislosti a přesahy do dalších oblastí teologie, etiky, ale i myšlení moderního člověka. Starozákonní texty, na kterých autor problematiku prezentuje, jsou vybrány pečlivě a důrazy jednotlivých přístupů zde skutečně vynikají (např. Ž 44, Pláč Jeremiášův; Rút a Dt 23,4-7; Ester; Job). Obdobně tomu je s osobnostmi starozákonního bádání, které autor do názorové

diskuse „přizval“. Pojednávána jsou stanoviska J. Barra, B. S. Childse, W. Brueggemanna, J. Bartona, N. K. Gottwalda, P. Davise, P. Trible, J. Levensona, T. Frymer-Kensky a mnoha dalších. V průběhu celého díla prokazuje autor širokou obeznámenost s problematikou, je doma v oblasti synchronních i diachronních exegetických přístupů, kriticky vyhodnocuje i doceňuje roli biblické archeologie, samostatně promýšlí etické dopady konkrétních badatelských přístupů, vniká do předporozumění autorů, bere v potaz společenský kontext specifických oblastí tázání (např. *Dopad feministické a generové kritiky na SZ bádání* /s. 73-81/) a je patrné, že autority i postoje, které prezentuje, rozhodně stojí za diskusi.

Každá z kapitol práce je nejen badatelsky přínosná, ale zároveň prezentuje zlomy v bádání, které věk (mnohdy obtížně definovatelné či „uchopitelné“) postmoderny a změna paradigmatu přinesly. Patrné je to při hodnocení dějin Izraele, kde autor předkládá porovnání „minimalistického“ a „neminimalistického“ pojetí dějin (T. Thompson, N. P. Lemche, J. van Seters, W. Dever, D. Edelman, L. Younger, J. M. Miller), z něhož je zřetelné, že dlouho uznávaná Albrightova východiska pro pokrytí celého spektra současných otázek nepostačují (a nemusí to být nutně spjato s postmodernou). Diskuse se týká samotného pojetí vnímání historie, vztahu mezi minulostí a přítomností, ale i práce historika a teologa jako takové (s. 22-29). Zvláště inspirativní a obsažné je autorovo zpracování přínosu W. Brueggemanna a jeho přístupu k textu Starého zákona i kontextu postmoderny, kde poukazuje na jeho inklinování k socio-rétorické kritice, či metodě postavené na „metafoře soudního sporu“. Stěžejní je jeho důraz na text „jako výraz svědectví“, kde autor zvláště doceňuje fakt, že žádný výklad není definitivní. Toto vše autor prezentuje na Brueggemannově zpracování „exodu“, kde výpověď směřuje ke konstatování, že „… jakékoliv Boží jednání je neoddělitelné od dění v lidském příběhu“ (s. 35). Zde si autor všímá Brueggemannovy kritiky, která směřuje do našich časů, ke konzumerismu a naší potřeby osvobození (s. 30-38). Pozornost věnuje autor i B. S. Childsovi, jeho kanonickému přístupu (s. 39-44), přičemž v následující podkapitole srovnává Bruggemannovy pozice s Childsovými (s. 45-48). Zde zvláště vystoupí autorovy preference, schopnost samostatného myšlení a rozpoznání rizik spjatých s triumfalismem a fundamantalismem, které mohou být kanonickým přístupem leckdy maskovány. Obsáhlá je i pasáž o M. Bachtinovi, jenž je spjat s „dialogizmem“ a konceptem „velkého času“, rolí čitatele či intertextualitou, přičemž autor zde poukazuje na jeho „pokračovatele“ W. L. Reeda a C. A. Newsomovou, když přibližuje Newsomové práci o knize Job (s. 49-54) a samostatně analyzuje z této pozice knihu Rút a Dt 23,4-7. Následně autor přistoupí k hodnocení „Wirkungsgeschichte“, kde prověřuje knihu Ester (s. 59-62). Originálně zpracovaná je i kapitola o „psychologickém přístupu“ k textu, kde autor předloží pozice založené na S. Freudovi a C. G. Jungovi, na což naváže z pozic D. W. Winnicottoma, kde jsou v popředí vazby mezi „matkou a dítětem“ (s. 63-66). Následné analýzy Pláče Jeremiášova a Žalmu 44 zdařile ilustrují relevantnost metody (s. 67-72). Velmi výraznou kapitolou je pasáž zaměřená ne feministické a genderové bádání, které na poli Starého zákona již dávno zdomácnělo a „gynocentrická perspektiva“ ovlivňuje od 80. let minulého století nejen oblast exegeze konkrétních textů, ale i celé pojetí hermeneutiky. Autor zde přibližuje koncepty jednotlivých badatelek (P. Trible, R. R. Ruether, E. Schüssler Fiorenza, E. Fuchs a další), snaží se vytěžit to nejlepší, co zmíněný směr bádání nabízí a následně domýšlí generové otázky v intencích stejné úcty k bližnímu, ať již se jedná o muže či ženu (s. 73-81). V kapitole *Izrael a ti druzí* nabízí řadu badatelských stanovisek, které v českém badatelském prostředí nejsou systematicky reflektovány, poukazuje na roli a důkazy archeologie, jakož i na roli bohyň v dějinách Izraele a povahu kultu Hospodinova (s. 82-88). Výborně zpracovaná je kapitola zaměřená na interpretaci SZ z hlediska *teologie osvobození*, kde jsou přiblíženy postoje E. S. Gerstenbergera, G. Guttiérezze, J. S. Croatta či N. Lohfinka a v podkapitole zaměřené na kritiku tohoto proudu přibližuje autor myšlení J. Levensona, jakož i řadu vlastních vhledů a rozpoznání možných interpretačních rizik (82-95). Stejně jako předchozí kapitola o starozákonní interpretaci z pozic teologie osvobození, ukazuje i kapitola o *postkoloniální interpretaci* na skutečnost, že autor je zběhlý rovněž v oblasti systematické teologie a že propast mezi teologií systematickou a biblickou je mnohdy jen umělá. Autor zde zpracovává tématiku, jež je našemu myšlení často vzdálená, avšak přesto je nesmírně aktuální. Z těchto pozic analyzuje knihu Ester, na níž přibližuje zápas minority vůči majoritnímu systému, poukazuje na konformitu, asimilaci, ekonomické faktory, ale i na rozdíly mezi teologií osvobození a postkoloniální

kritickou teorií, na etickou dimenzi útlaku či rizika spjatá s pocitem „vyvolení“ (s. 96-102). Závěrečná kapitola a její podkapitoly jsou zaměřeny na *Etické bádání v rámci SZ* a jsou ukázkou práce se sociálně-etickými a enviromentálními kategoriemi myšlení, které je možné na podkladě vybraných textů ze Starého zákona abstrahovat a domýšlet. Autor zde analyzuje prorocké texty (ale i další) a všímá si faktu, že hodnotu nemá jen svět „lidí“, ale svět „ne-lidský“, svět „animální“. Etické i ekonomické koncepty nejsou hodnotově neutrální a je nutná jejich volba. Zde autor na ukázku exegetuje knihu Job a poukazuje na fakt, že Bůh je rovněž tajemný a nevyzpytatelný, což následně doplní úvahami E. Lévinase s důrazem na vztah k jinému (s. 103-115). *Závěr* diplomové práce patří tezím autora, které na základě prováděných analýz zformuloval a předkládá je k úvaze. Jedná se mu o „zachování kritické podstaty bádání“, „solidaritu se světem“ a „důraz na moudrost“ (s. 116-117). Se všemi je možné souhlasit a celkově dotvrzují autorovu odbornou i etickou vyzrálost.
Souhrnem lze říci, že předložená diplomová práce nabízí nejen pestré spektrum možných přístupů ke Starému zákonu, jež se v době postmoderny otevřely, ale je důkladným a pečlivě promyšleným i proexegetovaným nástinem aktuálních interpretačních možností, jež si soudobý (nejen myšlením postmoderní) interpret musí „pustit na tělo“. Svým způsobem se jedná v mezích domácího badatelského prostředí o práci průkopnickou a je nutné maximálně ocenit invenci autora i úsilí, které vynaložil. Neméně zásadní je fakt, že autor dokáže docenit a rozkrýt jednotlivé pramínky pletiva textu a náležitými nástroji je analyzovat. „Svou cestu s textem“ autor neukončuje hned na pomezí světa Starého zákona, ale nechává text hovořit do dnešní situace, do problémů dnešního světa. Nejedná se mu o pouhou „výpověď o textu“ či o metodě, ale o teologicky angažovanou výpověď o Bohu na podkladě ponoru do rozmanitých možností studia Starého zákona.

Hodnocení: Jak je patrné již z předchozích řádků, autor předložil badatelsky hodnotné dílo, jež odráží jeho dlouhodobý zájem o problematiku, píli vynaloženou během let studia, ale i snahu o co nejreprezentativnější výběr a utřídění prezentovaných látek. Šíře jeho záběru, badatelská odvaha, osobní zainteresovanost a vnitřní boj o autentický a funkční výklad starozákonného textu do života dnešního (složitého) světa zasluhují maximální ocenění. Autorova hermeneutická kvalifikovanost a vybavenost v oblasti systematické teologie mu umožňují pojednávanou starozákonní tématiku neredukovat pouze do spektra výpovědí autorit, ale přidat vlastní, kvalifikovaný názor či odpověď, které usilují o komplexní povahu výpovědi. Celá práce je produktem odvážného kritického myšlení, jež se nebojí tázání „až na dřeň“, v němž je však prostor i (či především) pro formulaci víry. Autor je s oblastí i tématy starozákonního bádání existenciálně spjat, avšak myslí rovněž jako badatel-vědec, který nabízí majoritní společnosti hodnotný předmět zájmu. Autorova práce ukazuje, že teologii je nutné „dělat“ v akademickém prostředí, ve svobodě myšlení, s plnými možnostmi vyjádření, v kontextu pomocných disciplín a se zodpovědným vztahem k okolnímu světu.
Vybrané pasáže bude vhodné (po drobných úpravách a konzultaci) publikovat v některém z teologických periodik a autorovi práce doporučuji věnovat se problematice i v průběhu následného postgraduálního studia.

Klasifikace:
Práci **doporučuji k obhajobě**, navrhuji hodnocení „**výborný**“.

Jiří Lukeš, Th.D.
Dne 13.5.2012 v Praze